

VAMMAISTEN KUNTOUTUS – MISSA, KETKÄ JÄRJESTÄVÄT?

Marja Mikkelsen
Ylilääkäri
Päijät-Hämeen hva
Professori, kuntoutus, HY

MITÄ ON KUNTOUTUS?

KUNTOUTUKSEN UUDISTAMISKOMITEAN MÄÄRITELMÄ 2017

Kuntoutus on kuntoutujan tarpeista ja tavoitteista lähtevä, suunnitelmallinen prosessi, jossa **kuntoutuja ylläpitää ja edistää toiminta- ja työkykyään ammattilaisten tuella.**

Kuntoutukseen kuuluu kuntoutujan **toimintaympäristöjen kehittäminen.**

Kuntoutus tukee kuntoutujan ja hänen lähipiirinsä **voimavaroja, itsenäistä elämää, työllistyvyyttä ja sosiaalista osallisuutta.**

Kuntoutus on osa hyvinvointipalvelujärjestelmää ja edellyttää useiden toimijoiden oikea-aikaisia ja saumattomia palveluja ja etuuksia

KUNTOUTUSTOIMENPITEET

- Moniammatillisia
- Monialaisia
- Toimintaverkostoja

Harjoittelua
itsenäisesti tai
avustettuna

Vuorovaikutteista
terapiaa

Toimintakäytäntöjen
muutosta arjessa

Apuvälineiden
käyttöönotto ja
ohjaus

Neuvonta ja ohjaus

Arjessa tapahtuvat
toimenpiteet

Ympäristön
muutostyöt

TOIMINTAKYKY JA TOIMINTARAJOITE

Henkilön fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen (yksilöllinen) merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista siinä ympäristössä, jossa hän elää (www.thl.fi/web/toimintakyky/)

Toimintarajoite (toimintakyvyn ongelmat): ruumiin tai kehon vajavuuksia sekä suoritusten ja osallistumisen esteitä
Epäsuhta henkilön terveyden ja konkreettisen elämäntilanteen vaatimusten välillä

Lääketieteellinen terveydentila

Ruumiin/kehon
rakenteet ja
toiminnot

Suoritukset

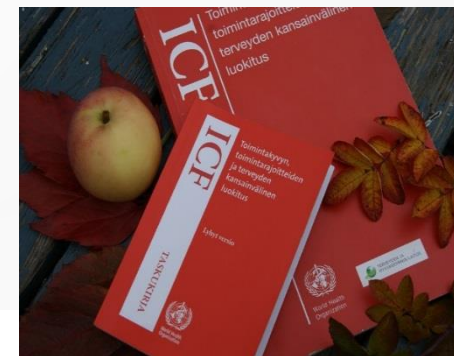
Osallistuminen

Ympäristötekijät

Yksilötekijät

Fyysiset,
psykkiset ja
sosiaaliset
ominaisuudet

Arkielämän
vaatimukset

<https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky>

TOIMINTAKYVYSTÄ KUNTOUTUKSEEN

Vaikka on sama sairaus
tai vamma,
toimintakyky, tarpeet ja
tavoitteet ovat aina
yksilöllisiä

KUNTOUTUSJÄRJESTELMÄSTÄ

KUNTOUTUKSEN OSA-ALUEET JA VASTUUTAHO

Lääkinnällinen

Terveystieteiden tutkimuskeskus
Terveystieteiden tutkimuskeskus
Kela
Vahinkovakuutuslaitokset
Yritykset ja järjestöt (palvelun tuottajia)

Ammatillinen

Työpaikat ja työterveyshuolto
Työeläkelaitokset
Kela
Vahinkovakuutuslaitokset
(Työ- ja elinkeinohallinto)
Yritykset ja Järjestöt (palvelun tuottajia)

Kuntoutus

Sosiaalinen

Hyvinvointialueiden sosiaalitoimen järjestämää:
-Vammaispalvelut
-Sosiaalinen kuntoutus
-Vanhuspalveluihin liittyvä kuntoutus
Yritykset ja järjestöt (palvelun tuottajia)

Kasvatuksellinen

Kuntien sivistystoimen järjestämää (yhteistyö
hva:n kanssa):
-Erytisopetus ym. kasvatukseen ja koulutuksen
liittyvät erityisjärjestelyt
Yritykset ja järjestöt (palvelun tuottajina)

HYVINVOINTIALUE JÄRJESTÄÄ ASUKKAILLEEN
TARPEELLISET LÄÄKINNÄLLISEN KUNTOUTUKSEN
PALVELUT TERVEYDENHUOLTOLAIN PERUSTEELLA.

HYVINVOINTIALUE VASTAA KUNTOUTUKSEN TARPEEN
ARVIOINNISTA

KUNTOUTUS ON LAKISÄÄTEISTÄ

Hyvinvointialueen tulee järjestää terveydenhuoltolain mukaiset kuntoutuspalvelut:

- Sairauksien hoitoon liittyvä tarpeellinen lääkinnällinen kuntoutus (24 §)
- Mielen terveystyöt, joilla tarkoitetaan mielen terveyden häiriöiden tutkimusta, hoitoa ja lääkinnällistä kuntoutusta (27 §)
- Päihteiden aiheuttamien sairauksien tutkimus-, hoito- ja kuntoutuspalvelut (28 §)
- Lääkinnällinen kuntoutus (29 §)

Hyvinvointialueen tulee järjestää sosiaalihuoltolain mukaiset toimintakykyä tukevat palvelut ja kuntoutus:

- Sosiaalinen kuntoutus (17 §)
- Tukipalvelut (19 §): Tukipalveluja järjestetään henkilölle, joka tarvitsee niitä sillä perusteella, että hänen toimintakykynsä on alentunut korkean iän, sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn vuoksi.

LÄÄKINNÄLLINEN KUNTOUTUS (THL 29§)

Kuntoutusneuvonta ja
kuntoutusohjaus

Potilaan toiminta- ja
työkyvyn sekä
kuntoutustarpeen arviointi

Kuntoutustutkimus, jolla
selvitetään potilaan
kuntoutusmahdollisuuksia

Toimintakyvyn
parantamiseen ja
ylläpitämiseen tähtäävät
terapiat sekä muut
tarvittavat kuntoutumista
edistävät toimenpiteet

Apuvälinepalvelut

Sopeutumisvalmennus

Edellä olevissa kohdissa
tarkoitetuista tarpeellisista
toimenpiteistä koostuvat
kuntoutusjaksot laitos- tai
avohoidossa.

LÄÄKINNÄLLINEN KUNTOUTUS (THL 29 §)

HVA vastaa potilaan lääkinnällisen kuntoutuksen suunnittelusta siten, että **kuntoutus muodostaa yhdessä tarpeenmukaisen hoidon kanssa toiminnallisen kokonaisuuden**

Lääkinnällisen kuntoutuksen **tarve, tavoitteet ja sisältö** on määritettävä yksilöllisessä **kuntoutussuunnitelmassa**

HVA vastaa kuntoutuspalvelun **ohjauksesta ja seurannasta**

Nimeää potilaalle tarvittaessa **yhdyshenkilön**

HVA:lla ei ole velvollisuutta järjestää kuntoutusta, jo se on Kansaneläkelaitoksen tehtävänä

TERVEYDENHUOLTOLAKI 30§

Jos henkilö tarvitsee kuntoutusta, jota ei ole säädetty HVA:n tehtäväksi tai jota ei ole tarkoituksenmukaista järjestää perusterveydenhuollossa, HVA:n tehtävänä on huolehtia, että asianomaiselle annetaan tietoja muista kuntoutusmahdollisuuksista.

Henkilö on ohjattava tarpeen mukaan sosiaali-työhallinto tai opetusviranomaisen taikka Kansaneläkelaitoksen tai muun palvelujen järjestäjän palvelujen piiriin yhteistyössä näitä palveluja järjestävän tahon kanssa

TÄRKEITÄ KUNTOUTUSTA OHJAAVIA OPPAITA

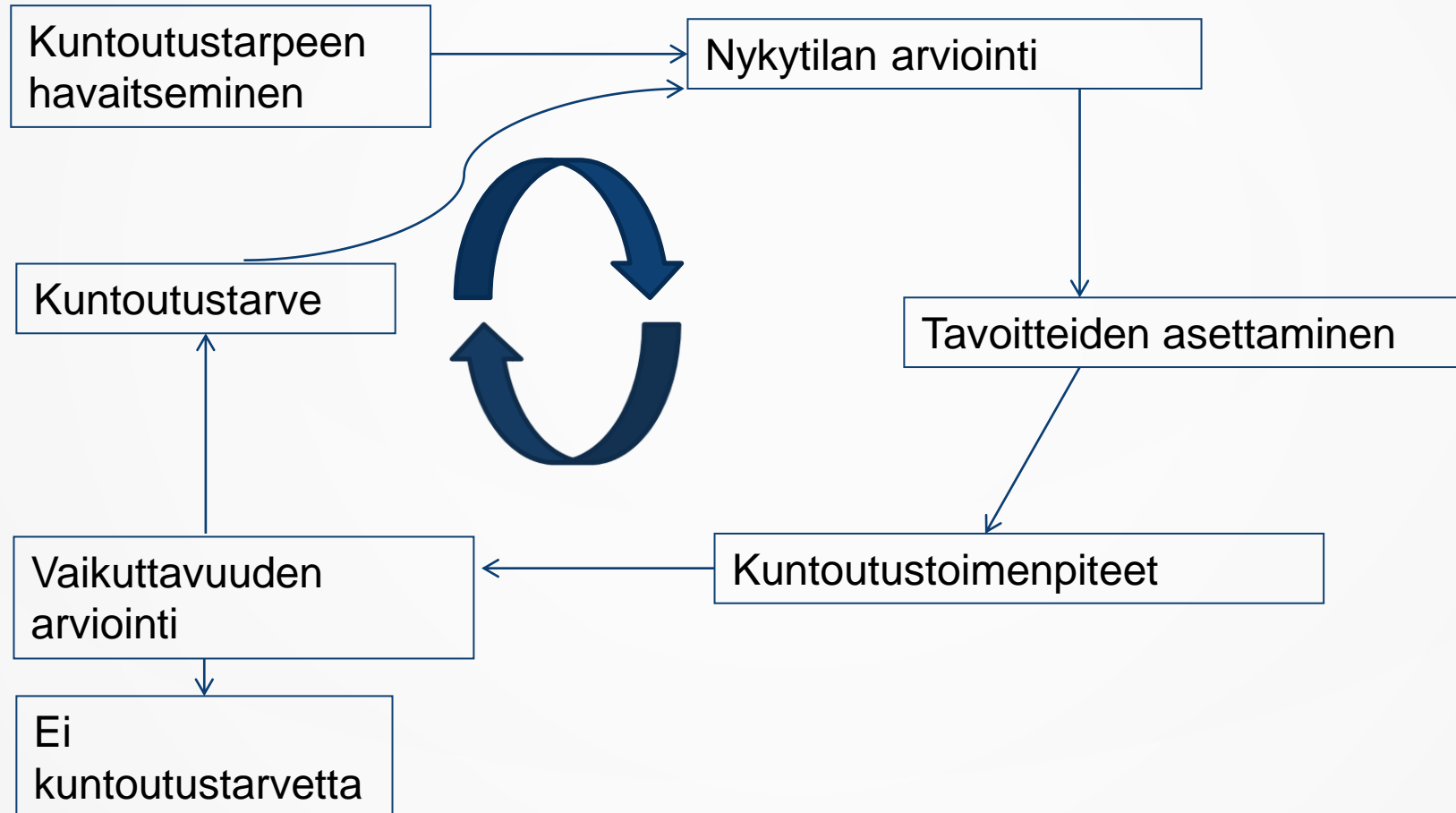
- Valtakunnalliset lääkinnälliseen kuntoutukseen ohjautumisen perusteet 2022. Opas terveyden- ja sosiaalihuollon ammattilaisille ja kuntoutuksen parissa työskenteleville
- https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164488/STM_2022_17_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet 2023. Opas apuvälinetyötä tekeville ammattilaisille ja ohjeita asiakkaille
- https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164725/STM_2023_13_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

KUNTOUTUJAN TAVOITTEET OHJAAVAT KUNTOUTUSTA

Tavoitteiden asettaminen ja vaikuttavuuden arviointi kuntoutujan prosessissa

ONKO TURHAA KUNTOUTUSTA?

Kuntoutuksella
ei ole
tavoitteita

Vaikutusta ei
arvioida

Kuntoutuja ei
ole sitoutunut
tavoitteisiin

Tavoitteet on
saavutettu

KUNTOUTUSSUUNNITELMAN = KUNTOUTUMISSUUNNITELMAN LAADINTA

- Laaditaan yhdessä kuntoutujan kanssa
- **Potilaskertomuslehdelle** (huom. jakelut kuntoutujan luvalla), esim. vahinkovakuutusyhtiöille liikennetapaturmissa tai hyvinvointialueen omana toimintana toteutettavaan kuntoutukseen (tai Kelalle)
- **B-lausunnolle** (samalla voi hakea esim. sairauspäivärahaa tai kuntoutustukea)
 - Kelalle (ja vakuutusyhtiöille) 1-3 vuodeksi
- Laativa taho vastaa toteutuksesta, jos Kela/vakuutusyhtiöt eivät myönnä suositusten mukaista kuntoutusta (eli arvioivat, että kuntoutus ei kuulu heidän vastuulleen)

TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMÄ KUNTOUTUS HYVINVOINTIALUEELLA

Perusterveydenhuolto

Lääkinnällinen kuntoutus

- Fysio- ja toimintaterapia
- Psykologipalvelut
- Psykiatrisen sairaanhoitajan palvelut
- Puheterapia
- Apuvälinepalvelut
- Lymfaterapia
- Ohjaus ja neuvonta
- Kotikuntoutus /arkikuntoutus
 - Osassa sosiaalipalvelujen alla
- Osastokuntoutus
- Kuntoutuspalvelujen hankinta (esim. laitokuntoutus, päihdekuntoutus)

Erikoissairaanhoido

Lääkinnällinen kuntoutus

- Fysio- ja toimintaterapia
- Puheterapia
- Jalkaterapia
- Neuropsykologinen kuntoutus
- Kuntoutustutkimus
- Kuntoutusohjaus
- Osastokuntoutus/laitokuntoutus
- Apuvälinepalvelut (mm. sähköisten liikkumisen apuvälineiden, kommunikaatioapuvälineiden palvelut, kuulo- ja näkövammaisten apuvälineet)
- Psykiatristen sairauksien kuntoutus

KUNTOUTUKSEN PALVELUT PALVELUVERKKKO 2023

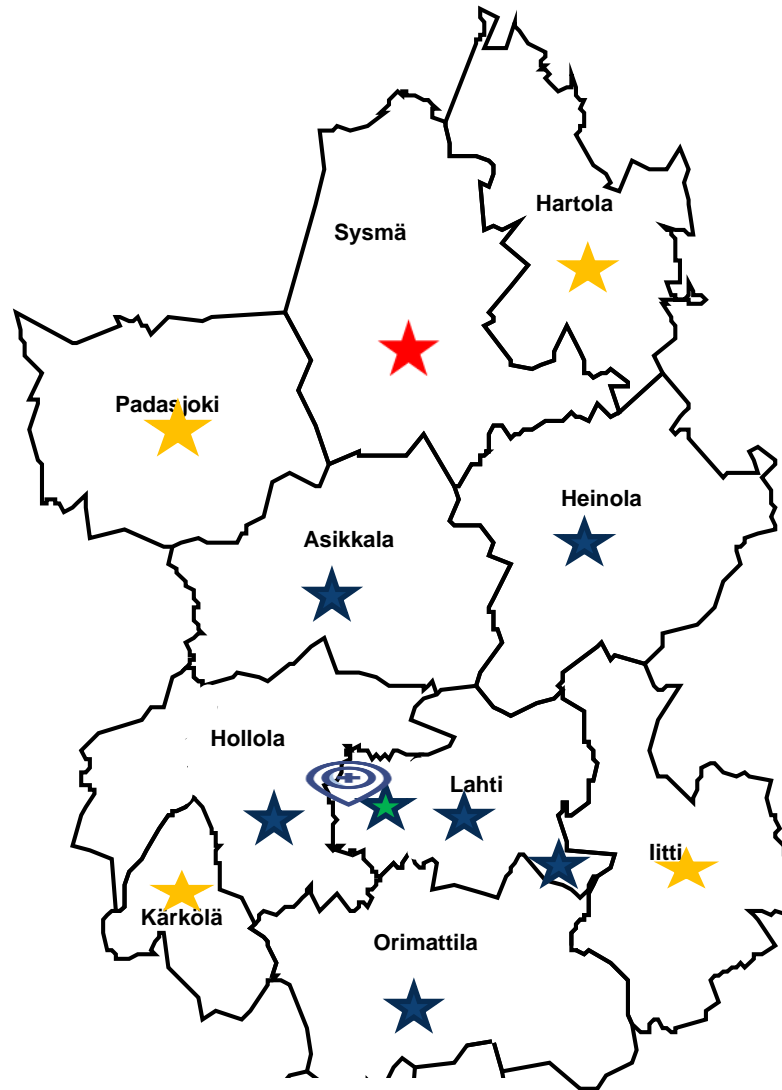

= PHKS,
Fysiatrian pkl, kuntoutustutkimus pkl,
lasten ja aikuisten kuntoutuspalveluita
poliklinikoilla ja vuodeosastoilla

★ = Laajan palvelun sosiaali- ja
terveyskeskus

- Lasten terapiat (perhekeskuksissa)
- **Aikuisten -suoravastaanotot, Tule- ja neurologista osaamista ja ryhmätoimintoja (ft/tt)**
- Osassa myös muita keskitettyjä palveluita, kuten lantionpohja-, psykofyysinen-, lymfaterapia.
- **Kotikuntoutustiimien kotipesät**
- Osastokuntoutus terapiahenkilöstö Orimattilassa ja Heinolassa

★ = Jalmarin Kuntoutussairaala: **vaativa neurologinen kuntoutusosasto, ortopedinen kuntoutusosasto.** Muille Jalmarin osastoille tuotetaan terapia- ja apuvälinepalvelut

★ = Perustason sosiaali- ja
terveyskeskus

- **Fysioterapia pkl aikuiset**
- **Ylläpitävä kotikuntoutus**
- Tarvittaessa toiminta- ja puheterapia palveluita jalkautuneena laajan palvelun asemalta
- Kotikuntoutustiimit toimivat alueella

★ Ei palvelutuotantoa,
Ulkoistettu toiminta
(Terveystalo) Myös
Orimattilan avosairaanhoito
Terveystalon vastuulla

Harjun Terveys Oy tuottaa
fysioterapian
suoravastaanoton/tiimimalliin
Lahti, Iitti, Nastola, Kärkölä ja
Hartola alueella.

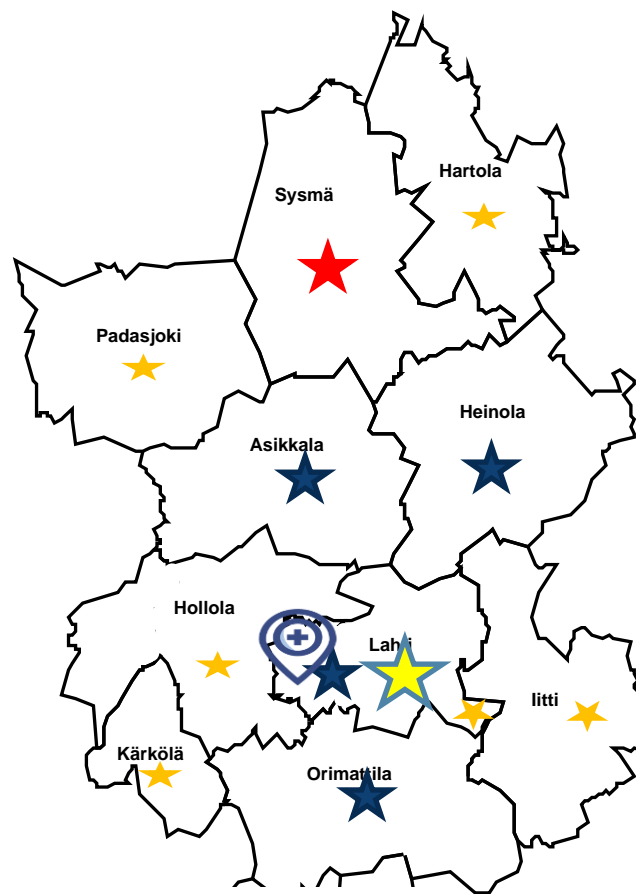
APUVÄLINEPALVELUT PALVELUVERKKKO 2023

 = PHKS Apuvälinekeskus

- Lasten ja aikuisten erikoisapuvälineet
- Vaativat apuvälineratkaisut: sähköiset liikkumisen apuvälineet, seisomatelineet, polkupyörät, ympäristöhallinta, kommunikoinnin apuvälineet
- Esh:n lähetekäytäntö
- Keskussairaalan osastoilta kotiutuvien perusapuvälineet kaikkiin kuntiin
- Näön ja kuulon apuvälineet (kuntoutusohjaajat)

 = Lahden apuvälinekeskus

- Maakunnallinen varastonhallinta: keskitetty apuvälinetilausten ja toimitusten hallinta
- Lähetettä ei tarvita
- Liikkumisen ja hygienian perusapuvälineet
- Valmisortoisit terapiavastaanoton kautta
- Kaikki pth palvelupisteet kaikkien kuntien asukkaille
- Pienimuotoiset asunnonmuutostyöt

Alueellinen apuvälinekeskus:
Yhteiset luovutusperusteet, budjetti, varastot ja tietojärjestelmä, hankinta, huolto ja kuljetukset

 = Jalmary, Asikkala, Orimattila, Heinola

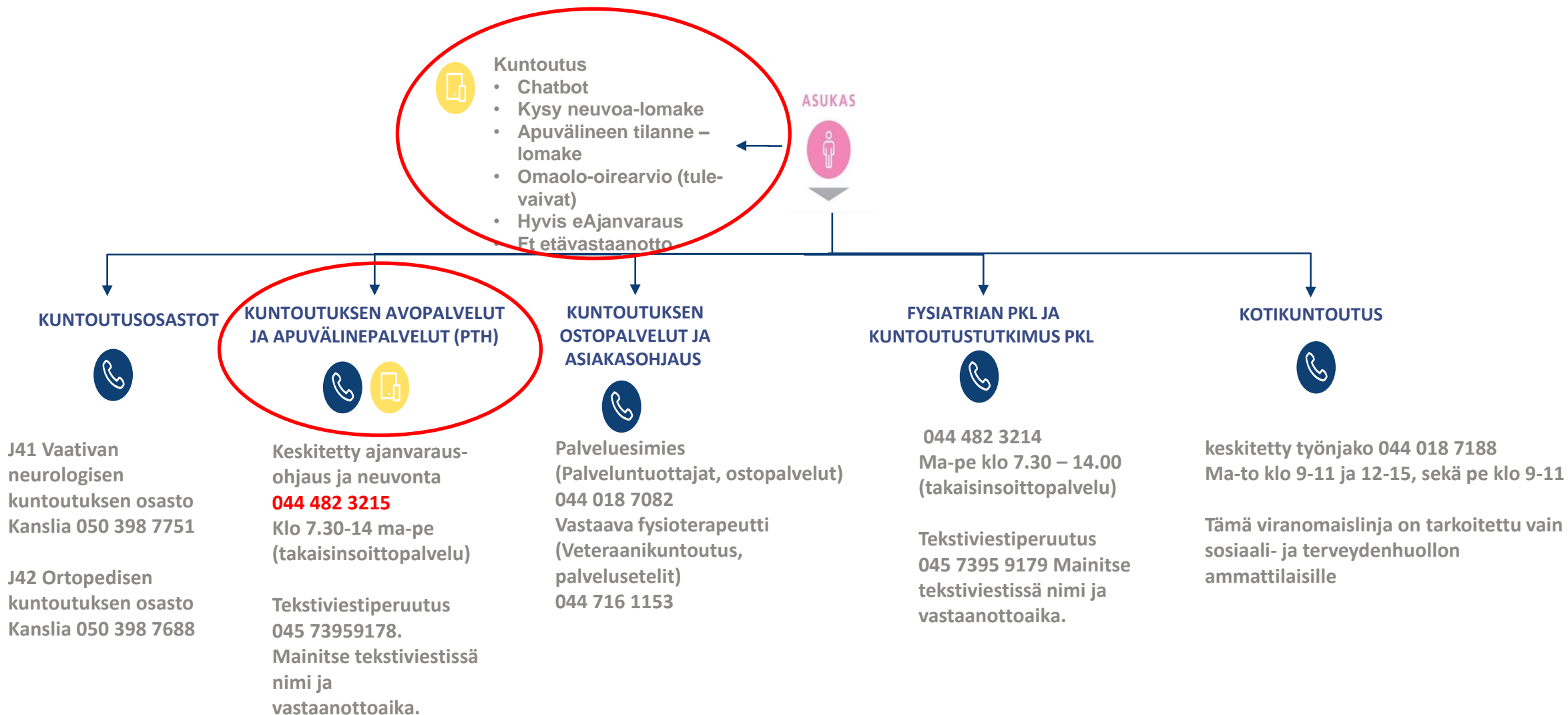
- Asikkala, Heinola, Orimattila apuvälinekeskuksen palvelupisteet
- Jalmarin, Heinolan ja Orimattilan osastoilta kotiutuvien perusapuvälineet kaikkiin kuntiin

 = Sotokeskus ,ei vuodeosastoa, avokuntoutuksen palvelut

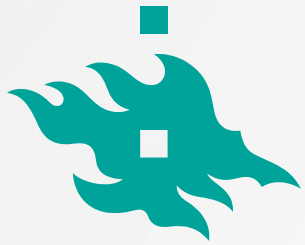
- Apuvälinepalvelu terapia vastaanoton kautta (satelliittivarasto)
- Avovastaanotoilta kyynärsauvat, nilkkaortoosit

 = Ta+vuodeosasto (ulkoistettu) Hyvinvointialue tuottaa apuvälinepalvelut kuten kuljetukset, hankinnat, huollot yms. Ulkoistettu palveluntuottaja tuottaa sovitus- ja lainauspalvelun

KUNTOUTUKSEN ASIAKASOHJAUS NUMEROT

SYSMÄ
Terveyspalveluiden ajanvaraus: 044 494 2585 (arkisin klo 8-15)
Apuvälineet & kuntoutus Puhelin: +358 44 4942579
Osoite: Leppäkorventie 14, 19700 Sysmä

KELAN LÄÄKINNÄLLINEN KUNTOUTUS

- **Lapset ja nuoret**

- Sopeutumisvalmennuskurssit,
- LAKU-perhekuntoutus,
- moniammatillinen yksilökuntoutus (eri linjat: aistivammaiset, tule, reuma, yleis- ja neurologinen linja),
- **vaativa lääkinällinen kuntoutus** (sis. eri terapioida, moniammatillinen yksilökuntoutus, kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit),
- kuntoutuspsykoterapia,
- neuropsykologinen kuntoutus
- Oma Väylä-kuntoutus
- vaativat apuvälineet

- **Työikäiset**

- Sopeutumisvalmennus- ja kuntoutuskurssit
- moniammatillinen yksilökuntoutus
- **vaativa lääkinällinen kuntoutus** (eri terapiat, moniammatillinen yksilökuntoutus, kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit)
- kuntoutuspsykoterapia
- neuropsykologinen kuntoutus
- vaativat apuvälineet

- **Yli 65-vuotiaat**

- Kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit

KELAN VAATIVA KUNTOUTUS

- **alle 65-vuotiaille**
- vamman tai sairauden vuoksi **huomattavia vaikeuksia** selviytyä arjen toimissa ja osallistua niihin
- kuntoutuksen tarve kestää vähintään vuoden
- kuntoutus ei liity välittömästi sairaanhoitoon
- kuntoutuksen **tavoitteet eivät ole hoidollisia**, vaan **tukevat suoriutumista ja osallistumista.**

MITÄ ON KASVATUKSELLINEN KUNTOUTUS?

- Yksilöllistä, mahdollisesti erityisjärjestelyjä vaativaa vammaisen tai vajaakuntoisen lapsen tai aikuisen kasvatusta ja koulutusta
- Vaativaa, erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden yleissivistävää koulutusta
- Opetus- ja kulttuuriministeriön alaista toimintaa

AMMATILLINEN KUNTOUTUS

KELAN AMMATILLINEN KUNTOUTUS

- **Lähivuosina työ- ja opiskelukyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennainen heikentyminen**
- **Sairauden, vian ja vamman lisäksi otetaan huomioon työ- ja opiskelukykyyyn ja ansiomahdollisuuksiin vaikuttavat tekijät**
- **Työttömät, opiskelijat, työelämässä vasta vähän aikaa**
- **Lapset ja nuoret**
 - Opiskelua ja työtä tukevat vaativat apuvälineet 7. luokalta alkaen (esim. lukutelevisio, piste- ja isonäytöt, tietokoneet)
 - Työllistämistä edistävä ammatillinen kuntoutus, koulutus, ammatilliset kuntoutuskurssit
 - Nuoren ammatillinen kuntoutus 16-29 v, kun tukea jokapäiväisen elämän haasteisiin (ei vaadi lääkärinlausuntoa), NUOTTI-valmennus
- **Työikäiset**
 - Ammatillinen kuntoutusselvitys, koulutus, työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus, Taito-valmennus, ammatilliset kuntoutuskurssit, koulutuskokeilut, Työelämässä oleville Kiila-kuntoutus
 - Työtä tai opiskelua tukevat apuvälineet (kts. yllä)
 - Elinkeinotuki

TYÖELÄKELAITOSTEN AMMATILLINEN KUNTOUTUS = TYÖELÄKEKUNTOUTUS

(WWW.TYOELAKE.FI)

- työkyvyttömyyden uhkaa voidaan siirtää tai estää työeläkekuntoutuksen avulla
- voimassa oleva työ- tai yrittäjäsuhde tai sen päättymisestä ei ole > 3 v.
- kiinnittyminen vakiintuneesti työelämään (tuloja vähintään 41 143,38 € (v. 2024 taso) viimeisen 5 kalenterivuoden aikana)
- ennakkopäätöksen hakeminen, suunnitelmaa voi tarkentaa sen jälkeen
- neuvonta ja ohjaus
- työkokeilu omalla työpaikalla tai muussa työssä
- työhönvalmennus
- ammattitaidon täydentäminen tai ammattiin johtava koulutus
- tuki elinkeinotoiminnan aloittamiseen tai jatkamiseen

TYÖTAPATURMA- JA AMMATTITAUTI- SEKÄ LIIKENNEVAKUUTUSLAIN PERUSTEELLA KORVATTAVA KUNTOUTUS

- Ensisijasta
- Lääkinnällistä ja ammatillista (vrt. edellä): terapiat, laitoskuntoutus, ammatillisen kuntoutuksen eri muodot,
- Vammaispalvelun eri toimien maksajana: asunnonmuutostyöt, henkilökohtainen avustaja, kuljetuspalvelut
- Liikennevahinkovakuutus voi korvata apuvälineiden hankintakulut, asunnon muutostyöt, kodinhoitoavun, hoitotuen, vaatelisän, tulojen ja elatuksen vähentymisen, pysyvän haitan
- Työtapaturma- ja ammattilain mukaan korvataan lääkinnällistä kuntoutusta ja ammatillisen kuntoutuksen aikana voi saada kuntoutusrahaa
- Haittaraha pysyvästä haitasta

VALTIOKONTTORIN JÄRJESTÄMÄ KUNTOUTUS

- Sotainvalideille, rintamaveteraaneille, rauhanturvaajille, varusmiehille
- Valtion palveluksessa olevien ammattitaudit ja työtapaturmat
- Laitos-, päivä ja avokuntoutus (lääkinnällinen kuntoutus)
- Ammatillinen kuntoutus

SOSIAALINEN KUNTOUTUS JA VAMMAISPALVELUT

SOSIAALINEN KUNTOUTUS

- sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen
- kuntoutusneuvonta ja –ohjaus
- kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen,
- valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan
- ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisin vuorovaikutussuhteisiin
- muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet
- nuoren sosiaalinen kuntoutus tukee sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu- tai kuntoutuspaikkaan ja ehkäisee näiden keskeyttämistä

VAMMAISPALVELULAKI 380/1987

(Uusi vammaispalvelulaki tulee voimaan 1.1.2025)

[Vammaispalvelulaki - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](https://stm.fi)

Vammainen henkilö

- henkilöllä on vamman tai sairauden johdosta pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista

Vaikeavammaisuus määritetään eri palvelujen yhteydessä.

- Henkilökohtaisen avun kohdalla vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa, sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä

Palvelutarpeen selvittäminen ja palvelusuunnitelma

- Aloitettava 7. arkipäivänä yhteydenotosta.

Subjektiviseen oikeuteen perustuvat palvelut

- kuljetuspalvelut
- saattajapalvelut
- päivätoiminta
- henkilökohtainen apu
- palveluasuminen
- asunnon muutostyöt
- asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet

KEHITYSVAMMAISTEN ERITYISHUOLLOSTA ANNETTU LAKI 519/1977

- Tutkimus (lääketieteelliset, psykologiset ja sosiaaliset selvitykset ja soveltuvuuskokeet)
- Terveystenhoito
- Ohjaus, kuntoutus, toiminnallinen valmennus
- Työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta
- Henkilökohtaisten apuneuvojen ja apuvälineiden järjestäminen
- Yksilöllinen hoito ja muu huolenpito
- Läheisten ohjaus ja neuvonta

LISÄTIETOA KUNTOUTUKSESTA

- [Kuntoutumistalo.fi](https://www.kuntoutumistalo.fi) | [Terveyskylä.fi](https://www.terveyskyla.fi)
- [Kuntoutus - Sosiaali- ja terveysministeriö](https://www.sosiaali-ja-terveysministerio.fi)
- Duodecimin oppikirjat :
 - Kuntoutuminen
 - Fysiatria
- <https://www.kela.fi/kuntoutus-ja-sopeutumisvalmennuskurssit>
- <https://www.kela.fi/yhteistyokumppanit-terveydenhuolto-laakarinlausunnot-ja-todistukset-b-lausunto-kuntoutus-nain-ohjaat-kuntoutukseen>
- [Kelan vaativa lääkinnällinen kuntoutus: Kohderyhmä ja myöntöperusteet - YouTube](https://www.youtube.com/watch?v=...)